

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

КЊ. LXXVII, СВ. 2

ISSN 0350-185X

UDC 808

SERBIAN ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS
AND
SASA SERBIAN LANGUAGE INSTITUTE

SOUTH SLAVIC PHILOLOGIST

Vol. LXXVII, No. 2

Editorial Board

*Dr Rajna Dragičević, Dr Victor Friedman, Dr Najda Ivanova,
Dr Vladan Jovanović, Dr Aleksandar Loma, Dr Alina Maslova,
Dr Sofija Miloradović, Dr Miroslav Nikolić, Dr Slobodan Pavlović,
Dr Predrag Piper, Dr Slobodan Remetić, Dr Jelica Stojanović,
Dr Sreto Tanasić, Dr Zuzanna Topolińska, Dr Anatoly Turilov,
Dr Jasna Vlajić-Popović*

Editor-in-Chief

Rajna Dragičević

BELGRADE

2021

ISSN 0350–185X

UDK 808

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ
И
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

ЛУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

КЊ. LXXVII, СВ. 2

Уређивачки одбор

*др Јасна Влајић-Појковић, др Рајна Драгићевић, др Најда Иванова,
др Владан Јовановић, др Александар Лома, др Алина Маслова,
др Софија Милорадовић, др Мирослав Николић, др Слободан Павловић,
др Предраг Пийер, др Слободан Реметић, др Јелица Сиојановић,
др Срејто Танасић, др Зузана Тојолињска, др Анајолиј Турилов,
др Виктор Фридман*

Главни уредник
Рајна Драгићевић

БЕОГРАД
2021

Први број *Јужнословенског филолога* изашао је 1913. године, у Београду. Часопис су покренули Љубомир Стојановић и Александар Белић, чланови Српске краљевске академије. Први уредник *Јужнословенског филолога* био је Александар Белић. Од броја XVIII часопис издају Српска академија наука и уметности и Институт за српски језик САНУ.

Секретар Уређивачког одбора
др Владан Јовановић

Рецензенти

др Дејан Ајдачић (Институт за класичне студије и славистику, Гдањск), др Јулија Балтова (Институт за бугарски језик БАН, Софија), др Петар Буњак (Филолошки факултет, Београд), др Даринка Гортан Премк (Филолошки факултет, Београд), др Гордана Драгин (Филозофски факултет, Нови Сад), др Рајна Драгићевић (Филолошки факултет, Београд), др Сања Ђуровић (Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац), др Никол Јаночкова (Одсек за савремену лексикологију и лексикографију САН, Братислава), др Александар Костић (САНУ, Београд), др Александра Марковић (Институт за српски језик САНУ, Београд), др Софија Милорадовић (Институт за српски језик САНУ, Београд), др Мирослав Николић (Филолошки факултет, Београд), др Марина Спасојевић (Институт за српски језик САНУ, Београд), др Слободан Реметић (АНУРС, Бања Лука), др Зофија Рудник-Карватова (Институт за славистику ПАН, Варшава), др Далибор Соколовић (Филолошки факултет, Београд), др Марија Стефановић (Филозофски факултет, Нови Сад)

Израду и штампање финансирало је
Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.
Прихваћено на седници Одељења језика и књижевности САНУ 28. 9. 2021.

Издају

Српска академија наука и уметности, Кнез Михаилова 35, Београд
Институт за српски језик САНУ, Кнез Михаилова 36, Београд

Коректура
Дивна Продановић

Коректура резимеа на руском
Стефан Милошевић

Коректура резимеа на енглеском
Татјана Ружин Ивановић

Припрема за штампу
Давор Палчић (*palcic@eunet.rs*)

Штампа
Планета принт
Виноградски венац 9, Београд

Решењем Министарства за науку, технологију и развој Републике Србије, број 413-00-724/2002-01 од 17. 7. 2002. године, ова публикација је ослобођена пореза на промет.

САДРЖАЈ

Студије и расправе

Бојана М. Вельовић Поповић, Радивоје М. Младеновић: Замена <i>што</i> и њени семантички и синтаксички деривати у сиринићком говору	9
Бояна М. Велёвич Попович, Радивое М. Младенович: Местоимение <i>что</i> и его семантические и синтаксические дериваты в сиринических говорах	32
Bojana M. Veljović Popović, Radivoje M. Mladenović: The Pronoun <i>što</i> and its Semantic and Syntactic Derivatives in the Vernacular of the Sirinić County	33
Бранка З. Тафра: <i>Natuknica i nadnatuknica u frazeološkom rječniku</i>	35
Бранка З. Тафра: Заголовочная единица и опорный компонент во фразеологическом словаре	58
Branka Z. Tafra: The Entry and Super-entry in a Dictionary of Idioms	59
Равељ Ковалски: <i>Hierarchiczność w opisie słowotwórczym – wybrane problemy</i>	61
Павел Ковалски: Хијерархичност у дериватолошком опису – одабрани проблеми	73
Paweł Kowalski: Hierarchy in Derivatological Description – Selected Problems	74
Мартин Олоштиак: <i>Z dejín modernej sloveskej derivatológie</i>	75
Мартин Олоштјак: Из историје савремене словачке дериватологије	104
Martin Ološtiak: From the Modern History of Word-formation Research in Slovak Studies	104
Стана С. Ристић, Ивана В. Лазић Коњик: <i>Аксиолошки речник српског језика – предлог израде</i>	105
Стана С. Ристич, Ивана В. Лазич Коник: Аксиологический словарь сербского языка – предложение по составлению словаря	125
Stana S. Ristić, Ivana V. Lazić Konjik: Axiological Dictionary of the Serbian Language – a Proposal for its Compilation	126
Драга С. Зец: <i>Лингвистичко истраживање двосложне или женске риме у српској поезији</i>	127
Драга С. Зец: Лингвистическое исследование двухсложных или женских рифм в сербской поэзии	155
Draga S. Zec: A Linguistic Investigation of Disyllabic or Feminine Rhymes in Serbian Poetry	156

Владан З. Јовановић: Поглед на партиципска образовања на <i>-ћи</i> , <i>-вши</i> и <i>-м(и)</i> из угла лексикографског описа савременог српског језика	157
Владан З. Јованович: Взгляд на причастные образования на <i>-ћи</i> , <i>-вши</i> и <i>-м(и)</i> с точки зрения лексикографического описания современного сербского языка	180
Vladan Z. Jovanović: An Overview of the Participles Ending in <i>-ћи</i> , <i>-вши</i> and <i>-м(и)</i> from the Perspective of the Lexicographic Description of the Contemporary Serbian Language	182
Милена М. Јакић Шимшић: Асоцијативни односи придева у тесту слободних вербалних асоцијација српског језика	185
Милена М. Якич Шимшич: Ассоциативные отношения прилагательных в тесте свободных вербальных ассоциаций сербского языка	199
Milena M. Jakić Šimšić: Associative Relations of Serbian Adjectives in the Free Association Verbal Test	200
Саша П. Марјановић: Бенсонов систем обраде глаголске флексије у речнику	201
Саша П. Марьянович: Система представления глагольных флексий в словаре М. Бенсона	229
Saša Marjanović: The System of Processing Verb Inflection in Benson's Dictionary	231
Некролог	
Академик Иван Клајн (1937–2021) (Предраг Пипер)	233
Прикази и критика	
Виктор Савић. <i>Српска књижевна реч у својим њрвим стіолећима</i> . Подгорица – Ниш: Матица српска – друштво чланова у Црној Гори, Међународни центар за православне студије, 2019 (Вања Станишић)	239
<i>Наш језик</i> год. L, св. 2, 2019, 811 стр. (Марина Спасојевић)	244
Stanisława Niebrzegowska-Bartmińska. <i>Definiowanie i profilowanie pojęć w (etno)lingwistyce</i> . Lublin: Wydawnictwo UMCS, 2020, 548 str. (Ивана В. Лазич Коњик)	253
Ли́лија Раши́довна Ду́скаева. <i>Стилистический анализ в медиалингвистике</i> . Москва: Флинта, 2019, 340 стр.; Ли́лија Раши́довна Ду́скаева (науч. ред.), Любо́вь Юрьевна Ива́нова (отв. ред.). <i>Медиалингвистика славянских стран</i> . Москва: Флинта, 2020, 464 стр. (Стефан Милошевић)	266

Metaphor and Metonymy in the Digital Age. Theory and methods for building repositories of figurative language. Marianna Bolognesi, Mario Brdar & Kristina Despot (eds.). Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2019, 264 p.
(Р а ј н а М. Д р а г и ћ е в и ћ) 273

Рајна Драгићевић. *Грамаџика у огледалу семантике*. Београд: Чигоја штампа, 2020, 236 стр. (В а л е н т и н а М. И л и ћ) 280

Регистри

Регистар кључних речи LXXVII књиге
Јужнословенског филолога, св. 2 291

Регистар имена LXXVII књиге
Јужнословенског филолога, св. 2 293

АКАДЕМИК ИВАН КЛАЈН
(1937–2021)

Последњег дана марта 2021. заувек нас је напустио академик Иван Клајн.

Нашу слику научне и културне садашњости и прошлости умногоме обликују добри писци и добре књиге. Они се имају и у виду и на уму као мерила и оријентир, кад треба нешто поуздано сагледати и проверити. У српској лингвистици друге половине прошлог века и првих деценија овога столећа једно од таквих имена јесте име академика Ивана Клајна, италијанисте, романисте, хиспанисте и врсног познаваоца српског књижевног језика и лингвистичке теорије, преводиоца са италијанског, француског, енглеског и шпанског језика.

Академик Иван Клајн, рођен у Београду 31. јануара 1937, дипломирао је на студијској групи за италијанистику Филолошког факултета Универзитета у Београду, на којем је магистрирао (1964) и докторирао (1970). Године 1964. изабран је за асистента за италијански језик на Филолошком факултету, а потом је на том факултету предавао као доцент, ванредни и редовни професор до пензионисања 2002. године. Предавао је као лектор за српскохрватски језик на Универзитету у Фиренци (1967–1969), а годину дана је провео на специјализацији на Универзитету у Јејлу (1983–1984).

Био је аутор је неколико десетина књига и низа научних чланака објављених у најугледнијим часописима и зборницима, превода романа, есеја и стрипова, био је један од предводилаца *Енциклопедијског речника модерне лингвистике* Дејвида Кристала и Кристалоуе *Кембричке енциклопедије језика* итд. Објављивао је чланке о питањима књижевнојезичке норме и говорне културе у дневним и недељним листовима „Борба“, „Политика“, „Политикин забавник“, „Илустрована Политика“ и НИИ.

Академик Иван Клајн био је и уредник више периодичних и непериодичних публикација, међу којима и *Студије из контрастивне анализе италијанског и српскохрватског језика*. Био је такође главни уредник

лингвистичког часописа Матице српске *Језик данас* и члан Уређивачког одбора часописа *Живи језици*, коуредник зборника *Контрасивна истраживања српског језика*, који је објавила САНУ, а који је припремио Академијин Одбор за српски језик и књижевност у поређењу са другим језицима и књижевностима, чији је академик Клајн такође био члан, а био је члан Одбора за српски језик у светлу савремених лингвистичких теорија САНУ и члан Научног савета Института за српски језик САНУ.

Професор Клајн је био дугогодишњи председник Одбора за стандардизацију српског језика и његове Комисије за односе са јавношћу и решавање неодложних питања, стални члан Матице српске, члан Савета Вукове задужбине и других научних и стручних друштава.

За свој прегалачки и изузетно успешан рад Иван Клајн добио је више угледних признања. За дописног члана Српске академије наука и уметности изабран је 2000, а за редовног 2003. године. Био је од 2013. године члан фирентинске Академије дела Круска – најстарије језичке академије на свету (основане давне 1582–1583. године) ради неговања чистоте италијанског језика и једне од најугледнијих италијанских и светских лингвистичких институција). Био је 1996. године добитник Нолитове награде за свој *Италијанско–српски речник*, а 1998. године и добитник Награде Министарства спољних послова Италије за исти речник, био је носилац Ордена Италијанске звезде солидарности и титуле Витез звезде, добитник Повеље Матице српске за неговање српске језичке културе (2013), Сreteњског ордена трећег степена Републике Србије за нарочите заслуге за Републику Србију и њене грађане у области јавних, научних, просветних и културних делатности (2015).

Име академика Ивана Клајна налази се на корицама низа најчитанијих језичких приручника, годинама је у заглављима радо читаних и коментарисаних језичких рубрика познатих листова и недељника. Поред низа чланака објављених у домаћим и иностраним научним часописима академик Иван Клајн објавио је низ посебних публикација, већином као једини аутор: *Ушцаји енглеског језика у италијанском* (Београд, 1971); *Influssi inglesi nella lingua italiana*. – Firenze, 1972); *Историјска грамањика шпанског језика* (Београд, 1977); *Разговори о језику* (Београд, 1978); *Књига о језику* (Београд, 1978); *Језик око нас* (Београд, 1980); *Речник језичких недоумица* (прво издање: *Како се каже: речник језичких недоумица*; Београд, 1981) 13 издања; *Језик око нас* [Брајево писмо], св. 1–4 (Београд, 1982); *О функцији и природи заменица* (Београд, 1985); *Језички иручник*. 1991 (са Павлом Ивићем, Митром Пешиканом и Браниславом Брборићем), пет издања; *Речник нових речи* (Нови Сад, 1992); *Италијанско–српски речник* (Београд, 1992, четири издања), са Срђаном Мусићем; *Писци и ијсмењаци* (Нови Сад, 1994); *Српски језик на крају века*. Београд и др. 1996 (са групом аутора); *Срп-*

ски језик. Ополе 1996 (са групом аутора); *Исијеци ња речи* (Нови Сад, 1998); *Италијанско–српски речник* (1996, пет издања); *Лингвистичке студије* (Београд, 2000); *Стиранијуице смисла* (Београд, 2000); *Творба речи у савременом српском језику* – први део (Београд, 2002); *Творба речи у савременом српском језику* – други део (Београд, 2003); *Речи су оруђа* (Београд, 2004), *Граматиика српског језика* (Београд, 2005); *Занимљива имена* (Београд, 2005); *Граматиика српског језика за стиранце* (Београд, 2006); *Grammatica della lingua Serba* (Београд, 2007); *И филозофи су луди* (Београд, 2007); *Стирани изрази и изреке* (Београд, 2008), са Миланом Шипком; *Велики речник стираних речи и израза* (Београд, 2012), са Миланом Шипком; *Б(р)ушење језика* (Нови Сад, 2012); *Нормативна граматиика српског језика* (Нови Сад, 2013, три издања), са Предрагом Пипером; *Чишања и иишања* (Београд, 2017).

У области италијанистике научни углед је стекао већ својом првом књигом о утицају енглеског језика на италијански, што је вишеструко потврдио каснијим својим радовима из италијанистике, посебно италијанско–српском речником.

У области лингвистичке теорије највећи допринос је дао својом студијом о природи и функцији заменица, објављеном у време када су модерна проучавања деиктичких речи и лингвистике текста тек почела да добијају на замаху.

У импресивном Клајновом опусу о српском језику посебно се издавају његови доприноси граматиикографији, дериватологији и лексикографији, а нарочито језичкој норми и говорној култури, где је он, када је реч о савременом српском језику, учинио више него и један од његових претходника, а тешко да ће у догледно време то бити надмашено. Велики део његових нормативистичких решења, предлога и препорука уграђен је у Клајнов речник језичких недоумица, а затим, у проширеном обиму, и у нормативну граматику српског језика.

Истовремено, Клајнове публикације о српском језику биле су и остале веома читане, о чему сведочи број поновних издања многих његових књига. Тиме је, као и својим језичким рубрикама у дневним и недељним листовима, Иван Клајн изузетно много учинио на пољу популаризације науке о српском језику и његове књижевнојезичке норме.

И за лингвистичке кругове и за ширу јавност име академика Ивана Клајна било је синоним за најмеродавнију личност када је реч о актуелним питањима српске језичке норме и говорне културе. Од њега се с поверењем очекивало да најпоузданије укаже на оправданост јављања и ширења неке нове речи или израза или на устаљену језичку грешку, да објасни узрок, препоручи шта је правилно, шта је боље рећи, а шта треба избегавати итд., што је он чинио јасно и с лакоћом, убедљиво и зналачки.

За многа поколења студената београдског Филолошког факултета Иван Клајн је био поштован и драг професор, који је једнако предано и занимљиво предавао разноврсне предмете од савременог италијанског језика до историје шпанског језика или примењене лингвистике и лексикографије, а и професору Клајну студенти су били драги саговорници. То се најбоље види из његових речи „Настава је увек била мој најважнији и најмилији посао“.¹

У академским круговима, али и у најширој јавности Ивана Клајна видели су и као уваженог академика САНУ.

Ту је и Иван Клајн каквог су га знали преводиоци и њихови читаоци, новинари, љубитељи класичне музике и многи други.

Име Иван Клајн звучало је готово као памтљиви назив институције, чија се реч прима с поверењем.

Ко није познавао Ивана Клајна, могао би помислити да носилац таквог имена и свих поменутих, а и многих других друштвених улога и обавеза, врло хитро и пословно кретао кроз живот, радећи више послова у исти мах, када је успевао да на свим тим плановима буде тако успешан. У ствари, сусрео би се са човеком који је говорио ретко, тихо, полако и уздржано, коме као да је више одговарало да пажљиво слуша него да узме реч, и који је на живот гледао донекле забринуто, али са лаким осмехом, који је показивао више у речима него на лицу.

Једном приликом сам од академика Ивана Клајна чуо „Не волим да радим више ствари истовремено. Више волим да радим једно по једно“. И тако радећи без посебне журбе једно по једно, налазећи праве речи за предавања, коментаре, преводе, објашњења, за ненаметљиву духовитост, професор и академик Иван Клајн је, радећи углавном оно што воли и што најбоље зна, проживао богат живот и оставио за собом широк и светао траг у историји српске филологије.

У различитим периодима живота, у разним друштвеним улогама и под различитим медијским осветљењима своју популарност носио је скромно и једноставно.

У пространим знањима Ивана Клајна укрштали су се многи језици и културе.

Поневши из најранијег васпитања оданост своје и отвореност према другоме, Иван Клајн је себе видео и исказао у лексикону *Ко је ко у Србији* (Српски *WHO IS WHO*, Београд, 2013) као Србина православне вере, али се клонио онога што је сматрао претеривањима у тим одређењима. Понекад је имао и дилеме о појединим питањима односа према вери,² али је у основи његов став био јасан; „Што се тиче религије, ја сам апсолутно

¹ М. Јевтић, *Чудо језика: разговори са лингвистима*. – Београд: Службени гласник, 2010, стр. 220.

² *Чишњања и ишњања*. Београд: Досије студио, 2017, стр. 27–48.

за религију, али морамо рашчистити с тим да је религија у савременом друштву нешто индивидуално. Више не постоје теократске државе, као у средњем веку, него је црква одвојена од државе. Ја сам свим срцем за оно што говори патријарх Павле, али он се обраћа појединцима. Ни сâм не замишља да треба религију наметати одозго, као неки државни систем.³

Био је образац београдског интелектуалца старог кова, разуме се, не само по месту рођења него, пре свега, по начину на који је образован и васпитаван, као грађански дух који није грађански због живота у граду нити због ове или оне политичке опредељености, него је наследно такав, стечен васпитањем и негован самоваспитањем.

Савети Ивана Клајна о језичким питањима били су јасни и убедљиви, на пример, клонити се преопширности, непотребне неодређености, претераног страха од употребе речи страног порекла када им нема добре замене у српском, избегавати укрућеност и преозбиљност у писању, и држати се начела (изреченог пре два миленијума и потврђеног вековима) „Пиши као што добри писци пишу“. Сам академик Иван Клајн писао је испрено, са благим хумором кад треба и колико треба, не жалећи времена ни да само ради игре ужива у речима и њиховим неочекиваним обртима, правећи, на пример, палиндроме или пишући књигу измишљених словних грешака.

Академик Иван Клајн одликовао се као мало који савремени лингвиста ширином знања о језицима, књижевностима и културама, смислом за уочавање кључних појединости и за уопштавање, а истовремено одмереношћу с којом је износио своје мишљење не избегавајући да буде и категоричан или, ако треба, еластичан када су чињенице то налагале. У времену и у средини у којима одмереност није увек на цени, такав став академика Клајна није био увек и свима по вољи, али он је и ретке неправедне критике господски подносио. Своју изузетну обавештеност о стварима из разних области људског духа ненаметљиво је показивао објашњавајући различите појаве у српском језику.

Посебно много о тој страни личности академика Ивана Клајна говори једна од његових последњих књига *Чишњања и њишњања*, у којој он пише не само о језику него и књижевним делима, о свом односу према вери и Богу, о историји, образовању, музици, сликарству, моди и о многим другим темама.

Када је реч о култури, академик Клајн у тој књизи даје низ убедљивих примера који потврђују тезу да се појам културе у другој половини XX века проширио до бесмисла, чак до свог антипода – до антикултуре, те да је омасовљење културних делатности ређе водило културном оплемењивању људи, а много чешће вулгаризовању уметничких облика и јефтиној забави. Са жаљењем је констатовао да језичком кул-

³ М. Јевтић, *Чудо језика...*, стр. 219.

туром не управља наука, нормативна лингвистика, него је диктирају, пре свега, медији, који често одражавају језик недовољно образованих људи, те да нам је култура запуштена, па зато и језичка култура.

Упркос тамним странама XX века, у којем је проживео већи део живота, надао се да ће нови век бити бољи. Тим поводом једном приликом је написао: „Ако је Његош, средином деветнаестог столећа, могао своје највеће дело да започне стихом: „Нек се овај вијек горди над свијема вјековима“ (и био је у праву, мада другу половину тог века није доживео), двадесети век може слободно да конкурише за титулу најгорег века у историји. Дефинитивно је пропало веровање у општи прогрес човечанства, а наука нам је донела много разних удобности, али нам није донела срећу. Сада нам остаје једино да се надамо да ће бити једнако али обрнуто: двадесети век почео је с великим надањима а протекао катастрофално, двадесет први почињемо у црним слутњама, а можда се неће обистинити, можда ће ипак доћи бољи дани.“⁴

Са уздржаном сетом је академик Иван Клајн гледао према прошлости, у коју су на његове очи одлазили друштво и култура у којима је био формиран. Било је у томе извесне меланхоличности, која би се у ретким приликама показивала и када би говорио о оној поезији која му је била посебно блиска. Тако је за зборник *Стихан везак* омиљених песама српских научника и уметника он дао и руком преписао у изворном облику четири строфе песме *Тегоба живоїа* песника руског Сребрног века Валерија Брјусова. О тој страни његове личности кратко и лепо говоре такође стихови Милана Ракића које је Иван Клајн памтио од младости и навео их у разговору са Милошем Јевтићем.⁵ Нека се њима заврши ово слово сећања на академика Ивана Клајна. Стихови гласе:

*Госїод је шїако хїео да ме сївори
у земљи где се моноїоно живи:
їромичу дани ни бољи ни гори,
и сиви, шїону у недоглед сиви.
А сїм сам себи другу душу дао
и с њоме чежње и їоїребе нове;
и док ме овде гњечи удес зао,
у їределе ме друге душа зове.*

С дубоким пијететом клањамо се сени академика Ивана Клајна.

*Предраг Пиїер**

Српска академија наука и уметности,
Београд

⁴ Исто, стр. 244.

⁵ Исто, стр. 185.

* predrag.piper@ya.ru